

SECTION 3. SOCIO-PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF ORGANIZATION AND MANAGEMENT

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-512-9-14>

FACTORS OF ASSERTIVE BEHAVIOR IN THE ACTIVITIES OF THE ORGANIZERS OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN THE FIELD OF EDUCATION SCIENCES

ЧИННИКИ АСЕРТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАТОРІВ ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ГАЛУЗІ НАУК ПРО ОСВІТУ

Kozych I. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Pedagogy
and Psychology of Educational
Activities
Zaporizhzhya National University
Zaporizhia, Ukraine*

Козич І. В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та
психології освітньої діяльності
Запорізький національний
університет
м. Запоріжжя, Україна*

На сучасному етапі розвитку суспільних відносин ефективність функціонування окремої особистості пов'язана із низкою значущих якостей, які визначають стратегію взаємодії суб'єктів. Однією з таких якостей є асертивність, як частина особистісного потенціалу і необхідна умова самореалізації в діяльності організаторів освітнього середовища в галузі наук про освіту. Феномен людської поведінки, пов'язаний з асертивністю, є предметом розгляду широкого кола наук, зокрема філософії, педагогіки, психології, конфліктології, етики, що посприяло виникненню відповідних теорій поведінкових моделей.

Підготовка майбутніх організаторів освітнього середовища в галузі наук про освіту передбачає формування управлінців нової генерації, здатних мислити і діяти системно та ефективно, зокрема, в кризових ситуаціях (післявоєнної відбудови), приймати відповідальні рішення в будь-якій сфері освітньої діяльності, тому вміння обирати адекватну форму прояву своїх емоцій, здатність володіти собою, керувати власними емоційними станами сприятиме повноцінному професійному спілкуванню, дасть змогу знайти вихід із складних конфліктних ситуацій.

Термін «асертивність» походить від англійського дієслова «to assert» – наполягати на своєму, стверджувати, заявляти, відстоювати свої права. Під асертивною поведінкою розуміють позитивну поведінку зрілої особистості, яка поважає себе і інших, слухає, розуміє і намагається досягти діяльного компромісу. Це демонстрація ввічливої наполегливості, здатність вести себе впевнено і доброзичливо; конструктивно відстоювати свої права, виявляючи повагу до інших; при цьому брати на себе відповідальність за свою поведінку й прийняті рішення, оптимальне реагування на критику й вміння рішуче говорити собі та іншим «ні», якщо цього вимагає ситуація. Саме асертивна поведінка розглядається науковцями як оптимальний, найбільш конструктивний спосіб міжособистісної взаємодії [1, с. 40].

Асертивність як унікальний феномен вивчають сучасні вітчизняні науковці-психологи (В.З. Лучків, І.О. Нагаєвська, Л.О. Ніколаєв та ін.), й сходяться на тому, що асертивність є суттєвим елементом успішної комунікації та взаємодії в різних сферах життя, визначається вмінням виражати власні думки, почуття й потреби чітко та впевнено; уміння виражати себе асертивно допомагає уникати непорозумінь, сприяє розвитку відкритого спілкування та сприяє позитивному впливу на навколишнє середовище [2; 3; 4].

Отже, асертивність – це не лише соціальна навичка, а й феномен, який об'єднує в собі різноманітні аспекти успішного спілкування, розвитку особистості та позитивного взаємодії з оточенням.

Проблемі розвитку асертивності та асертивної поведінки в освітньому середовищі присвячені роботи таких науковців як Г. Бандзєладзе, І. Беха, С. Бішоп, М. Боришевського, О. Мерзлякової, О. Петрунько, Н. Побірченко, Е. Помиткіна, В. Рибалки, О. Сергєєнкової, О. Хохлової, Р. Шакурова та ін. [1, с. 39].

Сучасними вченими досліджуються як зовнішні (соціальні), так і внутрішні (психологічні, суб'єктивні) чинники асертивності та асертивної поведінки, ті, які сприяють чи заважають її розвиткові.

На думку В. Лучків, до зовнішніх умов становлення та прояву асертивності відносять особливості сімейного та шкільного виховання, вплив референтних груп, особистий соціальний досвід людини тощо. До внутрішніх умов розвитку – її базові потреби, сформованість відповідних індивідуально-психологічних характеристик особистості, особливості мотиваційної сфери, установки, цінності [3].

На думку американського психолога Е. Солтера, вільна самореалізація і незалежність людини при конструктивній міжособистісній взаємодії протиставляється маніпуляції і деструктивним агресивним формам поведінки.

Саме Е. Солтером було проведено перше дослідження асертивної поведінки в 1949 році. Дослідник працював із депресивними клієнтами і намагався з'ясувати причини їхньої нерішучості і знайти спосіб лікування для зменшення невротичного впливу. Базуючись на своєму клінічному досвіді, вчений виокремив шість характеристик сильної, асертивної особистості:

- емоційність мовлення, відкритий вираз своїх почуттів;
- виразність мовлення, чіткий і вільний спосіб виразу емоцій та переживань;
- здатність протистояти і протидіяти протилежним думкам шляхом прямого і чіткого виразу своїх поглядів;
- використання займенника «Я» як ілюстрації того, що людина буде відповідати за свої слова;
- отримувати похвалу як вираз самоповаги і адекватної самооцінки власних сил та здібностей;
- імпульсивність у власних діях і відмова від планування як прояву власних імпровізаційних тенденцій.

Таким чином, Ендрю Солтер, розвиваючи у своїх клієнтів асертивність, навчав їх спонтанних реакцій, розумному прояву емоцій, умінню безпосередньо говорити про свої бажання і вимоги і прийшов до висновку, що найбільш цінним засобом створення почуття впевненості у собі є здатність проникнення в сутність поняття «Хто ти є» [3].

За визначеннями К. Келлі, І. Крістофа, Е. Круковіча, А. Ланге, В. Ромека, асертивна поведінка – не стільки важливе особистісне утворення суб'єкта, що дозволяє пристосовуватися до умов, які змінюються, скільки встановлення таких взаємин, які сприяють творчому зростанню, розширенню ступеня волі й саморозвитку на основі відповідальності за вибір своїх почуттів, дій і стосунків із собою та навколишніми. Це також можливість прогнозувати роль, яку асертивність відіграє в процесі адаптації особистості, у можливості її саморозкриття в особливих умовах життєдіяльності; суб'єктна властивість індивіда, котра інтегрує ініціативу й готовність до ризику у важких життєвих ситуаціях, упевненість у собі й позитивне ставлення до інших, здатність вільно приймати рішення й відповідати за їхні наслідки, наполегливість у захисті своїх прав і досягненні життєвих цілей, спрямованих на саморозкриття та самовдосконалення [4].

Завдяки сформованій асертивній поведінці у майбутнього організатора освітнього середовища проявляються такі професійно важливі якості, як здатність до самостійного регулювання власної поведінки, незалежність від зовнішніх впливів і оцінок; знання власних прав та обов'язків; адекватне оцінювання себе й оточуючих; усвідомлення особистих потреб та інтересів; розуміння власних цілей, намірів

і шляхів подальших дій за умови відкрито та без дискомфорту про них заявляти; повага до прав та інтересів інших людей; здатність досягати поставлених цілей, не маніпулюючи іншими; уміння переконувати, завойовувати прихильність, звертатися за порадою чи допомогою до інших учасників міжособистісної взаємодії; здатність укладати компромісні рішення; встановлювати ділові контакти та партнерські стосунки тощо.

Асертивний організатор освітнього середовища володіє витримкою, ввічливістю, скромністю, чуйністю, самокритичністю, напевно, зможе створити в педагогічному колективі саме ту атмосферу, яка так потрібна для досягнення найвищих результатів у роботі, зможе повести за собою підлеглих. І саме асертивний організатор освітнього середовища, що має адекватну самооцінку, буде працювати не з помилковими цілями, а прагнучим створити сприятливий клімат для роботи в своєму педагогічному колективі, забезпечить умови для того, щоб кожен із співробітників міг відкритися і реалізувати себе повною мірою.

Таким чином, асертивна поведінка є золотою серединою між агресивністю і пасивністю, надає перевагу в критичних ситуаціях і позитивно взаємопов'язана з таким механізмом психологічної адаптації до стресу, як вирішення проблеми. Асертивна поведінка посилює почуття впевненості і власної гідності, зменшує хвилювання, ворожість та агресію.

Література:

1. Брюховецька О. В. Асертивність як складова професійної керівників закладів загальної середньої освіти. *Вісник післядипломної освіти. «Серія «Соціальні та поведінкові науки»* Вип. 8(37). 2019. С. 36–49.
2. Лучків В. З. Психологічні особливості розвитку асертивності в юнацькому віці : дис. ... на здобуття канд. психол. наук : 19.00.07 ; Житомир : Житомирський державний університет імені Івана Франка, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. 2017. 200 с.
3. Нагаєвська І. О. Психологічні умови розвитку асертивної поведінки в учнів професійно-технічних навчальних закладів : дис. ... на здобуття канд. психол. наук : 19.00.07; Київ : Інститут педагогічної освіти дорослих. 2017. 262 с.
4. Ніколаєв Л. О. Розвиток асертивності підлітків у різних умовах соціалізації : дис. ... на здобуття канд. психол. наук: 19.00.07 ; Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка. 2016. 236 с.